

מספרם של הקשישים בישראל (בני +65) גדל בשיעור חסר תקדים: מאז שנת 1955 גדלה אוכלוסייה זו פי 7.7 בעוד שהאוכלוסייה הכללית גדלה פי 3.7. כלומר, קצב הגידול של האוכלוסייה הקשישה הינו יותר מכפול מזה של האוכלוסייה הכללית. בולט במיוחד הגידול בקבוצת בני +75 שגדלה פי 11.5 בתקופה זו. זהו גידול ללא אח ורע בארצות המערב, והוא ייתן את אותותיו בעתיד בעיקר בקרב בני +80.

במקביל לגידול זה, אנו עדים להתפתחות מואצת של מערכת השירותים לקשישים שנועדה לתת מענה לצורכיהם המשתנים. גויינט-מכון ברוקדייל מלווה התפתחות זו במחקרים שונים שנועדו לספק מידע יישומי לסיוע בתכנון ובפיתוח מערכת השירותים לאוכלוסייה הקשישה. על מנת לתת תמונה רחבה על הקשישים בישראל, מובאים כאן מספר נתוני יסוד הכוללים מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, כלכליים ותפקודיים, ודפוסי שימוש של הקשישים בשירותים נבחרים.

◆ **תוחלת החיים** בעת הלידה עומדת כיום על 77.3 שנים לגברים ו-81.2 שנים לנשים. תוחלת החיים בגיל 65 היא 16.8 שנים לגברים ו-18.8 שנים לנשים. כלומר, אשה שהגיעה לגיל 65 צפויה לחיות עד גיל 83.8 בממוצע. בגיל 75 תוחלת החיים היא 10.4 שנים לגברים ו-11.4 שנים לנשים ובגיל 80 היא עומדת על 7.8 שנים לגברים ו-8.3 שנים לנשים.

◆ **מספרם** של הקשישים בני +65 הגיע ל-655,000 בסוף שנת 2002, מהם 295,000 היו בני +75 (45% מתוך בני +65) ו-153,000 היו בני +80 (23% מתוך בני +65).

◆ בסוף שנת 2002, **שיעור** הקשישים מתוך כלל האוכלוסייה היה 10%. באוכלוסייה היהודית שיעור הקשישים היה 11% ובקרב האוכלוסייה הערבית השיעור היה 3% בלבד.

◆ **תחזית מספר** בני +65 לשנת 2010 היא 721,000 ובשנת 2020 היא 1,023,000. פירוש הדבר גידול של 10% עד 2010 ו-56% עד 2020, ביחס למספרם בסוף 2002. לשם השוואה יש לציין, כי הגידול של האוכלוסייה הכללית (כל הגילאים) עד 2020 הוא של 31%, כלומר קצב הגידול הצפוי של אוכלוסיית הקשישים ימשיך להיות גבוה מזה של האוכלוסייה הכללית. אחוז הקשישים

האגודה לתכנון
ולפיתוח שירותים למען
הזקן בישראל

מאגר מידע ארצי לתכנון
בתחום הזיקנה

ג'וינט-מכון ברוקדייל
לגרונטולוגיה והתפתחות
אדם וחברה

בני +65

עובדות ומספרים

◆ שיעור הקשישים **חסרי השכלה פורמלית** (0 שנות לימוד) מגיע כיום ל-12% (7% בקרב הגברים ו-16% בקרב הנשים), וזאת בהשוואה ל-34% בשנת 1961 (23% בקרב הגברים ו-45% בקרב הנשים). מן העבר השני נמצא, כי כיום 28% מהקשישים הינם בעלי **השכלה על-תיכונית** (+13 שנות לימוד) (33% בקרב הגברים ו-25% בקרב הנשים), וזאת בהשוואה ל-7% בשנת 1961 (12% מהגברים ו-3% מהנשים).

◆ תשעים וארבעה אחוז מהקשישים בארץ גרים ב**יישובים עירוניים**. האחוז בקרב כלל האוכלוסייה דומה (92%). עשרים ושמונה אחוזים מאוכלוסיית הקשישים גרים בארבע הערים הגדולות: ירושלים, תל אביב-יפו, חיפה וראשון לציון. השיעור המקביל באוכלוסייה הכללית הוא 23%.

◆ קיימים הבדלים ניכרים ב**שיעור הקשישים** באוכלוסייה בין **אזורי הארץ** השונים. במחוזות חיפה ותל-אביב ישנם שיעורים גבוהים של קשישים (12% ו-15% בהתאמה) בעוד שבמחוזות ירושלים, הצפון, המרכז והדרום נע שיעור הקשישים באוכלוסייה בין 7% ל-9%. במספר ערים שיעור הקשישים כמעט כפול מהשיעור הארצי: גבעתיים, רמת גן, חיפה ובת ים (18% בממוצע).

◆ חלו שינויים במגמות ההשתתפות ב**כוח העבודה**. שיעור הקשישים העובדים נמצא בירידה. ב-2001, 9% מבני +65 היו מועסקים (15% בקרב הגברים ו-5% בקרב הנשים), זאת לעומת 19% בשנת 1970 (33% בקרב הגברים ו-5% בקרב הנשים).

◆ **ההכנסה** הממוצעת של משקי-הבית של הקשישים נמוכה מזו של משקי-הבית באוכלוסייה הכללית. הרוב המכריע של הקשישים מקבלים קיצבת זקנה מהביטוח הלאומי, המיועדת להבטיח הכנסה מינימלית. קרוב לשליש ממקבלי הקיצבאות מקבלים השלמת הכנסה מן המוסד לביטוח לאומי. קיצבאות אלה משולמות לקשישים שקיצבת הזיקנה שלהם הינה מקור הכנסתם היחיד. בשנת 2002, 20% מהקשישים הוגדרו כ**עניים** לפי הכנסתם הפנוייה. מספר הקשישים שהיו **מתחת לקו העוני** באותה שנה עמד על כ-123,000 (בפיסקה זו כוללת הגדרת הקשישים נשים בנות +60 וגברים בני +65).

באוכלוסייה הכללית יעמוד על 10% בשנת 2010 ו-12% בשנת 2020. תחזית מספר בני +75 לשנת 2010 היא 332,000 ולשנת 2020 היא 391,000, כלומר, גידול של 13% עד 2010 ושל 33% עד 2020. על פי התחזית, מספר בני +80 יגיע ל-190,000 בשנת 2010 ו-229,000 ב-2020. הדבר מבטא קצב גידול מהיר במיוחד של קבוצה זו עד לשנת 2010: 25%. הגידול הצפוי של קבוצה זו עד שנת 2020 יהיה מעט נמוך מהגידול של כלל בני +65 (50%).

◆ בעוד ש-81% מסה"כ האוכלוסייה הם **יהודים** ואחרים (כולל נוצרים שאינם ערבים ובלתי מסווגים לפי דת) (63% מהם ילידי ישראל) ו-19% הם **ערבים**, בקרב הקשישים 94% הם יהודים ואחרים ורק 6% הינם ערבים. הקשישים היהודים, רובם ככולם, ילידי ארצות חוץ - 28% הם מארצות **אסיה-אפריקה**, 61% מארצות **המערב**, ורק 11% הם ילידי **ישראל**.

◆ מספר הקשישים **העולים מברית-המועצות לשעבר** שעלו משנת 1990 ואילך, הגיע לכ-138,000 בסוף שנת 2002 והם היו 21% מכלל הקשישים בארץ. אוכלוסיית העולים מברית-המועצות לשעבר הינה מבוגרת בהשוואה לאוכלוסייה הישראלית הוותיקה ושיעור בני +65 בתוכה מגיע ל-17%.

◆ **הנשים** מהוות רוב באוכלוסיית הקשישים (57%).

◆ חמישים ושבעה אחוזים מן הקשישים **נשואים**: 79% מהגברים ו-41% מהנשים.

מועדונים מועשרים שבהם בקרו קרוב ל-3,000 קשישים, כשליש מהם מוגבלים. קרוב ל-60% ממספר המבקרים הכולל במרכזי היום ובמועדונים המועשרים, ממומנים על ידי חוק ביטוח סיעוד.

◆ **שירות נוסף** עבור הקשישים המתגוררים בקהילה הוא **הקהילה התומכת**. בסוף 2002 פעלו בארץ כ-75 קהילות כאלה ובהם התגוררו כ-13,800 קשישים בכ-10,400 בתי אב.

◆ בסוף 1999, שהו 4.1% מהקשישים **במוסדות לטיפול ממושך** (בתי אבות ובתי-חולים לחולים כרוניים). נכון לסוף 2002, מספר המיטות בכ-390 מוסדות אלה עמד על כ-29,600. המיטות לטיפול ממושך מתחלקות לארבעה סוגים על פי המצב התפקודי של הדיירים: מיטות לקשישים עצמאיים (9% מכלל המיטות), לתשושים (33%), לסיעודיים (47%) ולתשושי נפש (10%).

◆ בנוסף לכך פעלו בארץ בסוף 2000 עוד כ-160 תכניות של **דיוור מוגן** לקשישים בתכניות אלה היו קרוב ל-18,000 יחידות דיוור, כלומר 3 יחידות דיוור לכל 100 קשישים יהודים באוכלוסייה (האוכלוסייה הערבית אינה משתמשת בשירות זה).

תמונת מצב מקיפה ומפורטת יותר בנושא הקשישים בישראל מופיעה בפרסום: **"הקשישים בישראל - שנתון סטטיסטי"** היוצא לאור מטעם "משאב - מאגר מידע ארצי לתכנון בתחום הזיקנה, גוינט-מכון ברוקדייל ואשל, ובאתר האינטרנט: www.jdc.org.il/mashav

מקורות: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; המוסד לביטוח לאומי; משרד הבריאות; משרד העבודה והרווחה; אשל-מאגר מידע ממוחשב על שירותים לקשישים; משאב-מאגר מידע ארצי לתכנון בתחום הזיקנה, גוינט-מכון ברוקדייל ואשל. ערך: שמואל באר, נובמבר 2003

אשל - גבעת גוינט, ת.ד. 3489, ירושלים, 91034 טל' 02-6557128
פקסי 02-5662716, www.jointnet.org.il/eshelnet

גוינט - מכון ברוקדייל, ת.ד. 3886, ירושלים, 91037
טל' 02-6557400, פקסי 02-5612391.

◆ בתחילת שנת 1995 נכנס לתוקף **חוק ביטוח בריאות ממלכתי** שבמסגרתו כל אזרחי המדינה מבוטחים באחת מקופות החולים. נכון לסוף 2002, 72% מכלל הקשישים הינם חברי שירותי בריאות כללית, 15% הינם חברי מכבי שירותי בריאות, 8% חברים בקופ"ח לאומית ו-6% הינם חברי קופ"ח מאוחדת. הקשישים הינם קבוצת האוכלוסייה המשתמשת במידה הרבה ביותר ב**שירותי הבריאות**. שיעור הביקורים של הקשישים אצל רופא הוא כפול מזה של האוכלוסייה הכללית, ושיעור האשפוזים גבוה פי שלושה מזה של כלל האוכלוסייה.

◆ מספר הקשישים **המוגבלים** בתפקוד אישי (הזקוקים לעזרה בלפחות אחת מהפעילויות הבאות: רחצה, הלבשה, אכילה, ניידות בתוך הבית) הוא גורם חשוב בתכנון שירותים. השינויים שחלו בהרכב אוכלוסיית הקשישים מבחינה דמוגרפית תרמו לגידול במספר הקשישים המוגבלים. מספרם של הקשישים המוגבלים גדל במהירות במשך שני העשורים האחרונים. מספר הקשישים המוגבלים בסוף 2002 נאמד בכ-102,600 (77,900 בקהילה ו-24,700 במוסדות), דהיינו 16% מכלל הקשישים. בשנים הבאות צפוי גידול במספרם של הקשישים המוגבלים, אשר יגיע ל-120,000 בשנת 2010 המהווה גידול של 17% ביחס למספרם בשנת 2002. פירוש הדבר הוא שקצב הגידול במספר הקשישים המוגבלים גבוה ב-70% מזה של האוכלוסייה הקשישה.

◆ המוסד לביטוח לאומי אחראי על הפעלת **חוק ביטוח סיעוד** מאז 1988. בסוף שנת 2002, היו זכאים לקבלת שירותים במסגרת החוק 113,700 קשישים (31,600 גברים בני 65+ ו-82,100 נשים בנות 60+). מספר זכאי חוק סיעוד היווה 15% ממספר הקשישים (בפיסקה זו כוללת הגדרת הקשישים גם נשים בנות 60 עד 64). אחוז הזכאים בקרב בני 75+ עמד על 28% ממספר הקשישים בגיל זה.

◆ **מרכזי היום** מהווים את השירות הקהילתי העיקרי לטיפול בקשישים מוגבלים מחוץ לבית. מספר מרכזי היום לקשישים הגיע בתחילת 2002 ל-140 והם שירתו כ-13,000 איש, המהווים 2% מכלל הקשישים בארץ. בנוסף לכך, פעלו באותה תקופה 45

